

**JĘZYK PRZEKAZU
I ZAWARTOŚĆ PROGRAMÓW
RADIOWYCH W EUROPIE
I AMERYCE ŁACIŃSKIEJ.
KIERUNKI BADAŃ**

J. Ignacio Gallego, Manuel Fernández-Sande and Nieves Limón (eds): *Trends in Radio Research. Diversity, Innovation and Policies*. Cambridge Scholars Publishing, Cambridge 2018, s. 364.

Publikacja „Trends in Radio Research. Diversity, Innovation and Policies”, którą zredagowali J. Ignacio Gallego, Manuel Fernández-Sande i Nieves Limón, stanowi rezultat międzynarodowej konferencji badaczy radia skupionych w Radio Research Section of European Communication Research and Education Association, która odbyła się w Madrycie pod hasłem „Diversity, Innovation and Policies”.

Interesująca jest geografia dyskursu tej książki, która zawiera trzy części (*Diversity, Innovation, Policies*), Prolog i Epilog, łącząc prace 36 autorów z Argentyny, Brazylii, Finlandii, Hiszpanii, Meksyku, Polski, Portugalii i Wielkiej Brytanii. Redaktorzy pragnęli w ten sposób umocnić relacje pomiędzy środowiskami radioznawców w Europie i Ameryce Łacińskiej, długo ignorowanej w tym kontekście przez anglosaskie szkoły medialne. Przyczyną tego stanu rzeczy nie była niechęć czy podważanie znaczenia badań pochodzących z innego kontynentu, ale, jak pisze w Prologu znawca i prekursor problematyki radia społecznego, Peter Lewis, fakt, że generalnie przez wiele dekad radio jako przedmiot prywatnych pasji zaniedbywane było w badaniach naukowych. Po pionierskich pracach

Hadley’a Cantrila, Paula F. Lazarsfelda i Herty Herzog w latach czterdziestych XX wieku, nastąpiła długa przerwa. Zmiana nastąpiła w późnych latach siedemdziesiątych, kiedy radio społeczne stało się obiektem zainteresowania UNESCO i Rady Europy, promujących publikacje radioznawcze. W 1982 roku powstało International Association for Media and Communication Research (IAMCR). W 1998 roku w Wielkiej Brytanii założono Radio Studies Network, natomiast we Francji GRER (Groupe de Recherches et d’Études sur la Radio). Od 2004 roku organizacja IREN (akronim w różnych językach oznaczający International Radio Research Network), zgromadziła 13 partnerów z 10 krajów: Belgii, Francji, Niemiec, Grecji, Irlandii, Włoch, Polski, Hiszpanii, Szwecji oraz Wielkiej Brytanii. Kiedy w 2006 roku skończyły się fundusze unijne dla IREN, grupa badaczy utworzyła Radio Research Section przy ECREA (European Communication Research and Education Association).

Ponad 25 lat temu Peter Lewis i Jerry Booth pisali, że „brakuje języka krytycznej analizy i refleksji, czym jest radio. Książka „Trends in Radio Research. Diversity, Innovation and Policies” jest świadectwem ciągłego poszukiwania zarówno języka opisu samego fenomenu radia, jak i treści przekazywanych za pośrednictwem tego medium.

Manuel Fernández-Sande i J. Ignacio Gallego we wprowadzającym artykule „Challenges for Radio in the Digital Era: Diversity, Innovation and Policies” porządkują główne zmiany rynku radiowego w erze cyfrowej. Ciekawie opisują cechy radiowych produkcji oraz ich dystrybucję, zróżnicowanie estetyki przekazu, a także koprodukcję ze strony słuchaczy. Na uwagę zasługuje zwłaszcza

ich analiza „zderzenia” internetowego przemysłu radiowego i uwarunkowań determinowanych globalnym charakterem – z lokalnymi rynkami i ich barierami językowymi (s. 1–11).

Pierwsza część książki zawiera rzadko dostępne na naszym rynku wydawniczym wiadomości dla zainteresowanych rozwojem sektora radia społecznego w wydaniu akademickim w Brazylii. Paulo Fernando de Carvalho Lopes i Roberto de Araújo Sousa w artykule „University Radios: Models in Circulation in the North-East of Brazil” zweryfikowali profile działania sześciu północno-wschodnich brazylijskich rozgłośni studenckich pod względem analizy zawartości programów ramowych. Konkluzje autorów są podobne do wniosków z analiz tego sektora w Europie. Dominują audycje muzyczno-informacyjne – podczas gdy klasyczne gatunki dramatyczne są nieobecne na antenie (s. 31–47). Tym bardziej warto zapoznać się z badaniami akademickiego radia edukacyjnego w Hiszpanii, które zaprezentowały w ramach *case study* Carmen Marta-Lazo oraz Patricia González-Aldea. W tekście pt. „The Beginning of College Radio in Spain: „Radio UNED” Case Study” przytoczyły one przykład rozgłośni, której ramówka nie zawiera audycji informacyjnych czy rozrywkowych, jak to ma zwykle miejsce w rozgłoszeniach studenckich. Nie podporządkowuje się zatem obligatoryjnym tendencjom edutainmentowym. Co więcej, treści antenowe nie są tworzone przez studentów, a jedynie wykładowców wraz z profesjonalnymi dziennikarzami. Są one dostępne w formie podcastów międzynarodowej platformy (s. 47–57).

Druga część publikacji *Trends in Radio Research* zawiera między innymi studium

Leny Benzecry, które ulokowałabym na styku teoretycznych ram Ekonomii Politycznej Komunikacji oraz Studiów Kulturowych Szkoły Birmingham (pt. „Playing Samba on the Web: How the Urban Samba from Rio de Janeiro is being Represented in the Expanded Musical Radio”). Autorka analizuje kwestię obecności na listach przebojów w komercyjnym radiu brazylijskim tzw. *urban carioca samba* i sposoby komunikowania jej słuchaczom. Jako gatunek muzyki popularny w czasie słynnego na świecie karnawału, samba stanowi też specyficzny fenomen społeczno-kulturowy, obejmujący symbolikę instrumentów, strojów, potraw, napojów, współtworzących wspólną grającą, śpiewającą i słuchającą muzyki zwanej *rodas de samba* (s. 89–109). W ten nurt badań kulturowych po części wpisałabym też artykuł znanej specjalistki od radiowego performansu Magz Hall, zatytułowany „It’s on Your Head, It’s in Your Head: The Artistic Exploration of Radio as Material Reflections on Post-Digital Practice”. Od kilku lat w ramach eksperymentalnego odkrywania *radio art* Brytyjka wystawia na różnych kontynentach swoje instalacje. Jak mówi Magz Hall, jej pomysły to „dzieła kreowane dla radia, które w pewien sposób destabilizują czy wynaturzają sprofesjonalizowany consensus formatu i zawartości”². W instalacjach Magz Hall umieszcza analogowe odborniki w cyfrowych kontekstach, zaprasza zwiedzających wystawy do wsłuchiwania się w digitalne szumy przeplatane z audycjami. Łączy przestrzenie wizualizacjami

2 M. Hall. Wypowiedź w czasie ECREA Radio Research Conference „Radio, the Resilient Medium”, Londyn 11–13 września 2013.

dźwięku. Poszukuje kreacji współczesnej radiowej estetyki (s.151–161).

W naszym kraju wnikliwie badania dotyczące radiowego rynku w Argentynie są nieliczne. Dlatego porównawczy artykuł zestawiający rozgłośnie argentyńskie i hiszpańskie, autorstwa Marii José Müller i Marii Pilar Martínez-Costa, pt. „Radio Broadcasting and Digital Innovation in Argentina and Spain: A Comparative Analysis”, pozwala przyrzeć się technologicznym innowacjom, które wpływają na charakter radiowej komunikacji. Internetowe kreacje produkcji radiowej, obecność stacji na platformach internetowych oraz mobilne aplikacje zwiększające udział *social media* w rozpowszechnianiu radiowego przekazu – wszystkie te parametry autorki zręcznie ujęły w komparatystycznym zestawieniu (s. 217–239).

Kolejna znana badaczka, tym razem w dziedzinie prozodii radia, Emma Roderó, oraz Lluís Mas, Olatz Larrea, Marina Vázquez i María Blanco, w artykule „Improving Radio Advertising through Sound Design”, podejmują problem tzw. *audio branding*, czyli strategii brzmieniowego kształtowania kampanii reklamowych dla produktów. Odpowiednie dobranie parametrów audialnych reklam ma spotęgować doświadczenia recepcyjne odbiorców. Głos spikera, efekty dźwiękowe i muzyka, stosowane w wybranych przez autorów reklamach, zostały przeanalizowane w kontekście psychologii odbioru oraz semiotyki dźwięku (s. 239–254).

Polskim akcentem w książce są badania Moniki Białek, autorki rozdziału pt. „Radio Reportage in Poland after the Political Transformation of the Country”, wskazującej zmiany gatunku reportażu po 1989 roku, w tym kluczową, jej zdaniem, politykę umożliwiającą wejście

do zespołów redakcyjnych młodych dziennikarzy, promujących zachodni model produkcji reportaży (s. 109–127). Joanna Bachura-Wojtasik w artykule pt. „Radio-Theatre or Film: Film as a Category of Radio Drama” poszukuje strategii i technik charakterystycznych dla realizacji filmu, które odpowiadają też parametrom opisu tekstu audialnego. Wysoki poziom zaangażowania w recepcję sensów teatru wyobraźni i konstrukcję semantyczną fonosfery wymaga instrumentarium opisu audialnego, zaś budowanie scen, suspens i sam montaż odpowiadać może, w przekonaniu autorki, konstrukcji filmowej (s. 179–195). Kinga Klimczak, autorka tekstu pt. „Semantics of Sound: Selected Problems”, wyimkowo rozpatruje kwestię radiowego dokumentu jako systemu znaków werbalnych, oraz dźwięku jako audialnego środka konstruującego znaczenia i tworzącego „scenografię” przekazu (s. 313–327).

Trzecią część książki otwiera erudycyjny artykuł specjalisty technologizacji radia Marko Ala-Fossiego pt. „The Second Century of Wireless: Radio and the Spectrum Challenge of Mobile Communication in the Digital Era”. Dyskutując kwestię radiowych częstotliwości pozostających w dyspozycji poszczególnych krajów, Fossi rysuje raczej czarną wizję dowolnej ich dostępności do częstotliwości „porzuconych” w Europie po wprowadzeniu radia cyfrowego. Stają się one bowiem atrakcyjnym „rynkiem” dla mobilnych sieci telefonicznych. Warto byłoby, zdaniem autora, już teraz opracować strategię choćby częściowego zagospodarowywania pasm radiowych AM oraz FM, ponieważ walka o fale dopiero się rozpoczyna (s. 257–277).

Rozważania zawarte w książce zamyka Epilog autorstwa byłej przewodniczącej

Radio Research Section of European Communication Research and Education Association, Madaleny Oliveiry, pt. „Acoustemology: The Status of Sound and Research Methods in Sonic Studies”. Warto go przeczytać choćby dlatego, że Oliveira jest jedną z pierwszych badaczek optujących za wprowadzeniem do badań radiowych studiów nad dźwiękiem. Autorka w przekonujący sposób prowadzi semiotyczne rozważania o naturze akustycznego przekazu, porównując jego parametry i znaczenie w kontekście brzmieniowym do tych dominujących w kulturze wizualnej. Dźwięk można zobrazować na wykresie. Jest wibracją, fizykalną falą, dotyka naszego ciała i wywołuje efekty na naszej skórze. Z natury jednak jest niewidoczny. Nie odwzorowuje kształtów, jak czyni to obraz. Jest jednak częstką esencji zjawiska, które opisuje lub oddaje brzmieniowo. Oliveira podkreśla użyteczność metodologii badania dźwięku przy zastosowaniu oprogramowania komputerowego, dającego wymierne materiały do analizy. Zdaniem autorki, najważniejsze znaczenie

zawsze będzie jednak miało subiektywne wrażenie słuchacza. Oliveira nobilituje tym samym podmiotową interpretację audialnego przekazu, uwzględniającą, oprócz racjonalnego opisu, element emocji wywołanych przez akustyczną energię (s. 341–355).

Książka „Trends in Radio Research. Diversity, Innovation and Policies” stanowi w mojej opinii wartościowy zestaw różnorodnych prac poświęconych radiu w kontekście jego technologii, polityki nadawczej oraz estetyki. Nie sposób ująć w ramach recenzji wszystkich prac, które zawiera ta publikacja, dlatego skoncentrowałam się na zbliżonych zakresach tematycznych oraz najciekawszych badaniach. Zainteresowani nimi będą zarówno badacze radia, jak i socjologowie, psychologowie czy kulturoznawcy. Sięgną po nią też ambitniejsi studenci dziennikarstwa i komunikacji społecznej.

Grażyna Stachyra

 orcid.org/0000-0002-6396-112X